نووسین لەنێوان باشلار و هێرمان هیسە

له عەرەبییەوە: سەعد محەمەد ڕەحیم

گۆڤارێکی فکری، فەلسەفییە، دوو مانگ جارێک دەردەچێت
ساڵی نۆیەم .... ژمارە (٤٢) کانونی دووەمی ٢٠١٤

نازانم چی وامل لێدەکات هەمیشە نێکەڵاوییەک بکەم لەنێوان هیرمان هیسەی ڕۆمانووسی ئەڵمانی و بیرمەندی فەرەنسی گاستۆن باشلار، هەرچەندە من بۆ خۆم زۆربەی بەرهەمە وەرگێڕدراوەکانی هەردووکیانم بۆ سەر زمانی عەرەبی خوێندوەتەوە؟

ڕەنگە کامەرانی ژیان بێت، کە بە نووسینەکانیانەوە دیارە و لەوانەشە ئەو کەشە منداڵانەیە بێت، کە بۆ کاتی باسکردنی بارودۆخی پیرێتی دەیهێننە ئاراوە، یاخود بابەتی شیعرگەرایی شتەکانیان بێت، کە بابەتێکی ورووژێنەرە. ئەوەش وام لێدەکات بێ ئاگایانە لەو تێکئاڵۆزکاوییە نهێنییە بڕوانم، کە دیدی هەردووکیانی پێکەوە گرێداوە.

نووسەر هەیە پێت دەڵێت نووسین مومارەسەیەکی بە ئازارە و هەندێکیشیان دەڵێن نووسین چێژ وەرگرتنێکی باڵایە و ئەوانیتریش لەو بڕوایەدان ئەزموونێکی بوونگەرایی قووڵەوە، کە چێژ و ئازاری لە یەککاتدا لەخۆگرتووە. کاتێکش لە جێگەی خوێنەر و وەرگر دەبێت، ئەوا دەتوانیت مەزەندەی ئەو کاتە بکەیت، کە نووسەر نووسینەکەی دەنووسێت، کە ئاخۆ لە ساتەوەختی نووسینیدا ئازاری چێشتوە، یان خۆشیی وەرگرتووە، یاخود لە ئەزموونێکی وجوودیی هەستیاردا بووە.

نووسەرێکی وەک هێرمان هیسە (١٨٧٧ ـ ١٩٦٢) دەکرێت وای دابنێیت ئەو تەنیا لەو کاتانەدا نووسیویەتی، کە ئاسوودە بووە، تەنانەت دەمێکیش کە باس لە بابەتەکانی وەک (تووڕە بوون و خەمباری و خیانەت و مەرگ) دەکات بە خۆشەویستی دەنووسێت هەروەک ئەوەی لای باشلار هەیە و هەردووکیشیان پێکەوە لایەنگریی ژیان دەکەن. هەردووکیان بە بەردەوامی ڕووسکایی و ڕووناکی دەبەخشنە خوێنەرانیان و لەبارێکی سەرمەستانەی پەنهان و بێگەرد و قووڵدا بەجێیان دەهێڵن و هەردووکیشیان پێیانوایە کە ستانیکا ڕاستییە و باوەڕیشیان بە هێزی مرۆڤ و توانای هەیە بەرەو سەرکەوتن ، ئەگەرچی بە شێوەیەکی کاتیش بێت.

کارەکتەری ڕۆمانەکانی هیرمان هیسە خەونی گەورە و ئەفرێنەرن ...خەمی ئەوان گەڕانە بەدوای ڕاستی و خولقاندندا. ئەوان لە جێگەی خۆیان سڕ نابن و نامێننەوە، بەڵکو بەرەو ئاراسنەکان دەچن بۆئەوەی لە کۆتاییدا خودی خۆیان ئاشکرا بکەن. جۆرێک لە سۆفیگەرایی بەدوای جموجۆڵیانەوەیە، بە گەورە بوونیشیان لە ناخیاندا پارێزگاری لە منداڵێنیی خۆیان دەکەن، تەنانەت ئەوکاتانەش کە بەرەو پیربوون دەچن.

منداڵێنی لە دیدی باشلارەوە برینییە لە(کانیاوی چییەتی، کاتێکیش دەچینە ئەمەنەوە، یادەوەریی منداڵی بەرەو سۆزێکی ناسک. بەرەو پەشیمانییەکی بەخەندە دەمانگەڕێنێنەوە)، ئەوەی باشلار

له ئێمەی دەخوازێت، گەڕانەوەی چییەتییە نادیارەکەمانە، ئەو شتەی کە ناکرێت بیزانین، مەبەست له رۆحی منداڵە. کەوابوو دەتوانین بڵێین هیرمان هیسە له هەموو ئەوەی نووسیویە هەوڵیداوە رۆحی ئەو منداڵە بگەڕێنێتەوە.

پاڵەوانەکانی هیسە یەکگرتوون، بەڵام له تەنیاییدا تەنیا نین. ئەو دەزانێت چۆن سیمای پاڵەوانەکانی له بەرامبەر شەوەزەنگی جیهاندا دروستدەکات، ئائەوە (کۆن) پاڵەوانی رۆمانی (گیرترود)ەکە له قۆناغی هەرزەییدا تووشی کەمئەندامێتی دەبێت، پاشان بۆ حەزی کچێکی جوان هەوڵدەدات کە پێیوایە خۆشی دەوێت. ئەو کەموکورتییە له جەستەیدا هانی دەدات جوانی دابهێنێت و نەمری بۆ دروستبکات، ئەو هەر لە سەرەتاوە عاشقی موزیک دەبێت و باوەڕی بەوە هەیە، کەلە توانایدا هەیە موزیکێکی تایبەت دابهێنێت لەگەڵ ئەوەی دایک و باوکی باوەڕی پێناکەن. له تەمەنی ٦ ـ٧ ساڵیدا دەرکم بەوە کرد، کە موزیک تەنیا هێزە لەنێو سەرجەم هێزە شاراوەکانی تردا، کە رەنگە کاریگەریی لەسەرم هەبێت و کۆنترۆڵی هەست و سۆزم بکات. لەو دەمەشەوە موزیک بووەتە جیهان و پەناگە و ئاسمانم کە کەس ناتوانێت لێم زەوت بکات و کەمی بکاتەوە و ناشمەوێت کەس لەگەڵمدا

خۆشەویستی بریتیە له بە یەکگەیشتنی نێوان دوو شیعر، توانەوەی دوو تێرامانی قووڵ.. لێرەوە کۆن بە موزیکەکەی و گیرترۆدیش بە دەنگە بە سۆز و بە جۆشەکەی، کە رەنگە ئەو بە یەکگەیشتنەیان ئەنجامدابێت

بەشدار بێت.

سەرمەستیی هیسە بۆ خوێنەریشی دەگوازرێتەوە، لەبەرئەوە رێکەوت نییە کە موزیک له ناواخنی رۆمانەکانی دایە.

ئایا کۆن لە خۆشەویستیدا شکستیهێنا؟ بە بڕوای من نەخێر، گیرترود نەرێنی بووە لە بەرامبەر داواکارییە سۆزدارییەکەیدا و بەباشتری زانی زەواج لەگەڵ (ماوس)ی هاوڕێی سترانبێژەکەی بکات، له کاتێکدا نەیتوانی لەڕووی رۆحییەوە گیرترۆد بۆ لای خۆی رابکێشێت، بۆیە بەباشی زانی لێی دوور بکەوێتەوەو خۆی بە شەراب سەرمەست بکات و خودی خۆی تێک بشکێنێت و پاشانیش خۆی بکوژێت، بەڵام کۆن (توانی بەسەریدا زاڵ بێت، هەرچەندە لەڕووی جەستەییەوە بەدەستی نەهێنا، دواجاریش له کایەیەکی تردا کەلە پشت رۆح و جەستەوە بوو تەحەدایکرد.

وەک باشلاریش دەڵێت خۆشەویستی برینیە له بە یەکگەیشتنی نێوان دوو شیعر، توانەوەی دوو تێرامانی قوول.. لێرەوە کۆن بە موزیکەکەی و گیرترۆدیش بە دەنگە بە سۆز و بە جۆشەکەی، کە رەنگە ئەو بە یەکگەیشتنەیان ئەنجامدابێت (بە یەکگەیشتنی دوو شیعر..کۆن / گیڕەرەوە لەدوا لاپەڕەی رۆمانەکەدا.

رۆمانەکانی هیسە هەر دەڵێی سەربوردەیە و نووسراونەتەوە یان فرەییە له سەربوردەیدا. سەربوردرەی ئەفرێنەرێک کە سەلەنوێ جیهان بە ئەفراندن دادەڕێژێتەوە، بەڵام ئاخۆ ئەم وتەیە بەسەر گشت رۆماننووسەکاندا پراکتیزە دەبێت؟ واتە هەر رۆماننووسێک ئەوەی کە دەینووسێت، تیایدا خۆی پێشکەش دەکات، یان بە فۆرم و وێنەی جیاجیا ئاشکرای دەکات؟

سەرچاوە:
- رۆژنامەی المدی